

Skogar med höga naturvärden i Stockholms län

Björn Möllersten

Text och layout: Björn Möllersten

© Författaren och Naturskyddsföreningen i Stockholms län

Tryckt hos Nykopia, Stockholm 1997

ISBN 91-972449-6-1

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Urval av objekt och annat om metodiken	6
Resultat och diskussion	7
Beskrivning av skyddsvärda skogar	12
Norrtälje kommun	12
Sigtuna kommun	32
Vallentuna kommun	36
Upplands-Bro kommun	41
Upplands Väsby kommun	45
Österåkers kommun	48
Sollentuna kommun	52
Ekerö kommun	55
Stockholms stad	57
Vaxholms stad	59
Värmdö kommun	61
Huddinge kommun	65
Tyresö kommun	70
Södertälje kommun	74
Salems kommun	80
Botkyrka kommun	83
Haninge kommun	89
Nynäshamns kommun	97
Tack	102
Källor	103
Bilaga 1. Beräkning av arealer	
Bilaga 2. Källor objektvis	

Sammanfattning

I denna rapport redovisas 160 skogsområden i Stockholms län med höga naturvärden. Den sammanlagda ytan produktiv skogsmark¹ i dessa områden motsvarar 2,6 procent av arealen produktiv skogsmark i Stockholms län. Knappt en tredjedel av ytan produktiv skogsmark i de 160 områdena är idag skyddad eller kommer att skyddas i en nära framtid. Drygt två tredjedelar av den redovisade arealen är således utan skydd och kan i princip avverkas när som helst.

Vill vi bevara alla naturligt förekommande växt- och djurarter i landets skogar, måste på kort sikt (10–20 år) 4,9 procent av den produktiva skogsmarken i Sverige nedanför det fjällnära området skyddas. Det motsvarar ungefär den skogsareal som idag har *höga eller snabbt utvecklingsbara naturvärden*. Dessa bedömningar gör Miljövårdsberedningen i utredningen *Skydd av skog. Behov och kostnader*. På lång sikt (cirka 40 år) motsvarar skyddsbehovet tio procent av den produktiva skogsmarksarealen nedanför fjällområdet. För att uppnå det långsiktiga skyddsbehovet, krävs att stora arealer skogsmark (4,3 procent av den produktiva skogsmarken) blir föremål för *biologisk restaurering*. Så långt har den biologiska utarmningen av landets skogar alltså tillåtits gå. Biologisk restaurering innebär t.ex. att lägga igen diken och att återskapa ädellövskogar med grova träd av hög ålder.

Ovanstående bedömningar leder fram till slutsatsen att det är nödvändigt att skydda samtliga områden – och mer därtill – i denna sammanställning. I annat fall kommer det inte att vara möjligt att uppfylla det av riksdagen antagna målet att ”biologisk mångfald och genetisk variation i skogen skall säkras”.

¹Produktiv skogsmark = skogbevuxen mark där virkestillväxten är minst 1 skogskubikmeter per hektar och år.

Inledning

Under flera decennier har motsättningarna i Sverige mellan naturvård och skogsbruk varit starka. Under 1960- och 1970-talen stod kalhyggen och flygbesprutning av lövsly i centrum för debatten. Senare framfördes hård kritik mot omdanande åtgärder som dikning, avverkning av fjällnära naturskogar och plantering av främmande trädslag. Under 1990-talet har uppmärksamheten i stor utsträckning kommit att riktas mot de hotade arterna. Många av de specialiserade arter som är anpassade till att leva i död ved, mycket gamla träd eller på brandfält har små möjligheter att fortleva i dagens in-tensivt skötta skogar.

Konsumenter i Västeuropa har gett klara signaler om att man förväntar sig att det skandinaviska skogsbruket miljöanpassar sin verksamhet. Detta har resulterat i en påtaglig förändring av skogsbrukets metoder under 1990-talet. Det är synnerligen glädjande, även om det samtidigt är djupt tragiskt att det skulle dröja så länge innan förändringen kom.

Skogsbruket har börjat ta naturvårdshänsyn vid sina avverkningar. Det är nödvändigt att hänsynen utvecklas ytterligare, men redan idag kan det svenska skogsbrukets avverkningar sägas vara i rätt hög grad naturvårdsanpassade.

När det gäller skyddet av skogar med höga naturvärden är det mesta däremot ännu ogjort. Bara 0,8 procent av den produktiva skogsmarken¹ nedanför det fjällnära området i Sverige är skyddad mot skogsbruk med stöd av Naturvårdslagen. I Stockholms län har 1,6 procent av den produktiva skogsmarken ett långsiktigt skydd (enligt uppgifter redovisade av Länsstyrelsen i Stockholms län och Naturvårdsverket). Denna siffra inkluderar skyddad skog som idag inte har några stora naturvärden, men på sikt kommer naturvärdena att bli höga även i dessa områden.

Miljövårdsberedningen fick i december 1995 av regeringen uppdraget att yttra sig över i vilken utsträckning arealen skyddad produktiv skogsmark måste utökas. En utgångspunkt för Miljövårdsberedningens överväganden skulle vara de miljömål som antagits av riksdagen och som bl.a. uttryckts som att ”biologisk mångfald och genetisk variation i skogen skall säkras”. I juni 1997 avgav Miljövårdsberedningen betänkandet *Skydd av skogsmark. Behov och kostnader*.

En av de viktigaste slutsatserna i *Skydd av skogsmark* är att ytterligare 4,1 procent av den produktiva skogsmarken nedanför det fjällnära området måste skyddas på kort sikt (10–20 år). Sammanlagt bör alltså på kort sikt 4,9 procent av den produktiva skogsmarken nedanför fjällområdet skyddas. Dessa 4,9 procent bedöms motsvara den skogsareal som idag har *höga eller snabbt utvecklingsbara naturvärden*. På en mindre del av den tillkommande skyddade arealen (0,9 procentenheter) kan ett kommersiellt virkesuttag i begränsad utsträckning ske. På lång sikt (cirka 40 år) måste, enligt Miljövårdsberedningen, tio procent av den produktiva skogsmarken avsättas för naturvårdsändamål. Så mycket skog med höga naturvärden existerar inte idag, varför stora arealer måste bli föremål för *biologisk restaurering*. I klartext betyder detta åtgärder som att lägga igen diken och att återskapa t.ex. ädellövskogar med grova träd av hög ålder.

¹Produktiv skogsmark = skogbevuxen mark där virkestillväxten är minst 1 skogskubikmeter per hektar och år.

Det är mot denna bakgrund som Naturskyddsföreningen i Stockholms län har tagit fram en redovisning av skyddsvärda skogar i länet. Vi vill här betona att *sammanställningen inte på något sätt är fullständig*.

Områdena redovisas kommunvis. Varje område beskrivs kortfattat, med tonvikt på sådant som är av intresse från naturvårdssynpunkt. Information om förekomst av enskilda arter lämnas i första hand beträffande rödlistade (hotklassade) arter. För varje område ges också uppgifter om geografiskt läge, areal, markägare, eventuell klassning samt om skogen har något skydd enligt Naturvårdslagen. Uppgift om klassning avser sammanställningar på läns- eller riksnivå. Länsstyrelsens våtmarksinventering tas upp endast beträffande objekt som förts till högsta värdeklass.

Det bör betonas att kunskapen om de redovisade skogsobjekten är ofullständig, inte minst vad gäller den skogliga kontinuiteten¹ och förekomsten av hotade arter. Detta är väsentliga uppgifter som säger mycket om ett områdes naturvärden. Den kortfattade beskrivningen av varje område ska alltså inte ses som slutgiltig.

I några fall har större skogsområden (omfattande flera km²) avgränsats, vilka inte i alla sina delar hyser höga naturvärden. Inom gränserna för dessa skogar finner vi dock en koncentration av mindre skogsområden där naturvärdena är höga. Redovisningen koncentreras på de mindre objekten, medan de större områdena ges en översiktlig beskrivning.

Skyddssituationen för skogar med höga naturvärden sammanfattas kommunvis i ta-bellform. Under *Resultat och diskussion* finns även en tabell avseende hela länet.

Urval av objekt och annat om metodiken

Urvalet av objekt i en sammanställning som denna kan aldrig göras hundra procentigt objektivt. Utgångspunkten har dock varit objektens betydelse för fauna och flora. Fri-luftslivsaspekter har således inte beaktats.

Följande kriterier har använts vid urvalet:

- Förekomst av skogsarter som finns med på Sveriges officiella s.k. rödlistor (för-teckningar över hotade eller missgynnade arter).
- Förekomst av sådant som gör det sannolikt att rödlistade arter finns i området, t.ex. rikligt med död ved, gott om gamla, grova träd eller hög andel äldre lövträd, sär-skilt ädellövträd (ek, ask, alm, lind och lönn).
- Den skogliga kontinuiteten. Ett område med lång skoglig kontinuitet har ofta hög biologisk mångfald.

För att ett område ska komma med i sammanställningen, måste åtminstone ett av ovanstående tre kriterier vara uppfyllt. Den sammanlagda arealen skog med höga naturvärden ska dessutom vara minst fem hektar.

I olika sammanhang har jag under årens lopp haft tillfälle att besöka många av objekten i sammanställningen. Några områden (bl.a. de vid Erken i Norrtälje kommun och de vid Bornsjön i Botkyrka och Salems kommuner) har jag stiftat närmare bekantskap med i samband med naturinventering. I ett litet antal fall har fältbesök

¹Med begreppet skoglig kontinuitet avses grad av obrutenhet hos skogsekosystemet, dvs. under hur lång sammanhängande tid som området varit bevuxet med i väsentliga avseenden naturlig skog.

gjorts under arbetet med rapporten, men i allt väsentligt baseras den på befintligt material.

Mätning av objektens areal har gjorts med planimeter, oftast på kartor i skala 1:10 000 eller 1:50 000. Några områden, bl.a. Storö–Bockö–Lökaö och Tyresta nationalpark (dvs. de två största objekten), har dock inte arealmätts, utan där har litteraturuppgifter eller andra källor använts. I ett tiotal områden har arealmätningen inte bara avsett totalareal. I dessa objekt har mätningen gått ner på detaljnivå och gjorts för att fastställa arealen hos ingående vegetationstyper etc.

Tabell 1 (sidan 10–11) fordrar också några kommentarer. I tabellen redovisas kommunvis och för länet som helhet den sammanlagda arealen hos de objekt som finns med i rapporten. Redovisningen delas upp på *skogbevuxen mark* med höga naturvärden och *produktiv skogsmark* med höga naturvärden. Beträffande de objekt där uppgift om arealen produktiv skogsmark inte funnits, dvs. i flertalet fall, har mestadels antagits att 80 procent av den skogbevuxna marken är produktiv skogsmark. Resterande 20 procent antas vara impediment (dvs. myr och berg där virkesproduktionen inte når upp till 1 skogskubikmeter per hektar och år). I vissa fall, t.ex. när det gäller bäckraviner, har förutsatts att *all* skogbevuxen mark är produktiv. Tre objekt avviker genom att deras impedimentandel bedömts uppgå till 70, 70 respektive 50 procent. Beträffande tre objekt med stor andel våtmark, har förutsatts att hälften av våtmarken är skogklädd. Därefter har det generella antagandet (att 20 procent av skogklädd mark är impediment) tillämpats. Av bilaga 1 framgår mer i detalj hur arealerna har beräknats.

Resultat och diskussion

Av de 160 redovisade områdena har 35 stycken ett långsiktigt skydd som naturreservat eller biotopskyddsområde. Den sammanlagda ytan med produktiv skogsmark i dessa områden uppgår till 1 745 hektar (varav 48 procent ligger i Tyresta nationalpark). Delar av sex andra objekt är skyddade, medan delar av två områden snart blir naturreservat. 11 objekt är föremål för reservatsbildning i sin helhet. I de sistnämnda 19 områdena uppgår den skyddade eller snart skyddade arealen produktiv skogsmark till 742 hektar. Den produktiva skogsmark med höga naturvärden i länet som är eller snart kommer att bli skyddad från skogsbruk omfattar alltså 2 487 hektar. I denna sammanställning redovisas dessutom 5 722 hektar produktiv skogsmark med höga naturvärden, fördelat på 114 områden, som idag saknar skydd. Dessa och andra uppgifter framgår av tabell 1 (sidan 10–11).

Relaterar man ovanstående siffror till de ungefär 311 000 hektar produktiv skogsmark som finns i Stockholms län, finner man att den skyddade eller snart skyddade arealen produktiv skogsmark med höga naturvärden i länet motsvarar *0,8 procent* av länets produktiva skogsmark. Lägg märke till att skyddet i mycket hög grad är koncentrerat till Tyresta nationalpark, som rymmer nära hälften av den skyddade produktiva skogsmarken med höga naturvärden i länet. De redovisade 5 722 hektar produktiv skogsmark med höga naturvärden som idag är utan skydd motsvarar *1,8 procent* av länets produktiva skogsmark. Om även denna areal får ett skydd, kommer den skyddade arealen produktiv skogsmark med höga naturvärden i länet att utgöra *2,6 procent* av den produktiva skogsarealen i Stockholms län.

För att nå upp till de 4,9 procent skyddad produktiv skogsmark med höga eller snabbt utvecklingsbara naturvärden som på kort sikt rekommenderas i *Skydd av skogs-mark*, räcker det alltså inte att skydda den produktiva skogsmark med höga naturvärden som redovisas i denna rapport.¹ Ytterligare mark måste avsättas som reservat eller skyddas genom frivilliga åtaganden från skogsnäringens sida. Här kommer bl.a. *nyckel-biotoperna* in. Dessa är normalt mindre än fem hektar och har därför som regel inte kommit med i denna sammanställning. Samtliga måste dock skyddas. Vidare utgör skogsnäringens frivilliga avsättningar av skogsmark för naturvård ett välkommet till-skott, men den sammanlagda arealen och kvaliteten från naturvårdssynpunkt på de av-satta områdena har ännu inte belagts på ett tillfredsställande sätt.

Den långsiktiga målsättningen vad gäller skogsskydd – att tio procent av den produktiva skogsmarken nedanför det fjällnära området bör avsättas för naturvård – kräver biologisk restaurering av stora arealer i hela den aktuella delen av landet (motsvarande 4,3 procent av den produktiva skogsmarksarealen). Detta visar med all önskvärd tydlighet på den situation vi försatt oss i – hur långt den biologiska utarmningen av skogslandskapet har tillåtits gå.

I inledningen konstateras att 1,6 procent av den produktiva skogsmarken i länet, enligt Länsstyrelsen i Stockholms län och Naturvårdsverket, har ett långsiktigt skydd. Det är dubbelt så mycket som vad vi kommit fram till i denna rapport. Skillnaden förklaras med att Länsstyrelsen och Naturvårdsverket räknat med *all* skyddad skogsmark, även sådan som inte har höga naturvärden idag. Den skyddade skogsmark som redovisas av Länsstyrelsen och Naturvårdsverket, men inte i denna rapport, motsvarar 0,8 procent av länets produktiva skogsmark.

I de beräkningar som gjorts i denna rapport har vi sett till arealen *produktiv* skogsmark (dvs. skogbevuxen mark där virkestillväxten är minst 1 skogskubikmeter per hektar och år) och bortsett från de s.k. skogliga impedimenten (där virkestillväxten ligger under denna gräns). Anledningen är att det är den produktiva skogsmarken som hyser den helt övervägande delen av alla rödlistade skogsarter. Endast cirka två procent av de rödlistade skogsarterna har sin huvudsakliga hemvist på impedimentmarker.

Samtidigt har bildandet av skogsreservat i stor utsträckning gällt just impedimentmarker eller skogar som ligger nära impedimentgränsen.² Förklaringarna är två. Dels är det framför allt de lågproduktiva markerna som i någon mån klarat sig undan intensivt utnyttjande från människans sida och som idag är jämförelsevis orörda. Dels är det mycket *billigare* att skydda impediment än produktiv skogsmark.

Den lek med siffror vi ägnat oss åt i detta kapitel kan ge intrycket av att vi arbetar med exakta värden. Det är dock endast skenbart fallet. Uppgiften om arealen produktiv skogsmark med höga naturvärden är nämligen behäftad med en betydande osäker-

¹Vi har här för enkelhets skull antagit att den nytillkommande skyddade arealen fördelas jämnt över den aktuella delen av landet. I verkligheten har Miljövårdsberedningen delat upp Sverige nedanför det fjällnära området i fyra regioner, där Stockholms län ingår i den s.k. *boreonemoral regionen* (området som ligger söder om Värmland–Dalarna–Gästrikland men norr om Halland–Skåne–Blekinge). Skyddsbehov m.m. för boreonemoral region (skyddsbehov på kort sikt 5,2 procent, idag skyddat 0,7 procent, skyddsbehov på lång sikt 12 procent) ligger ganska nära de värden som gäller för Sverige nedanför det fjällnära området (skyddsbehov på kort sikt 4,9 procent, idag skyddat 0,8 procent, skyddsbehov på lång sikt 10 procent). Den region utanför fjällområdet som avviker mest är den *nemoral* (Skåne, Blekinge, Halland), som utmärker sig bl.a. genom ett avsevärt större långsiktigt skyddsbehov (motsvarande 16 procent av den produktiva skogsmarksarealen).

²Detta är särskilt tydligt i det fjällnära området, där 43 procent av den produktiva skogsmarken idag är skyddad. Det stränga klimatet gör att merparten av skogsmarken i detta område är mycket lågproduktiv.

het. Som framgår av kapitlet om metodiken, har antagits att 80 procent av den skogbe-vuxna ytan är produktiv i objekt där arealen produktiv skogsmark inte är känd. Om den verkliga andelen är större eller mindre, påverkar det givetvis uppgifterna rörande areal. Beträffande flera objekt råder också osäkerhet om den exakta arealen skogbe-vuxen mark med höga naturvärden. *Storleksordningen* på siffran för den sammanlagda arealen produktiv skogsmark med höga naturvärden lär dock knappast påverkas, även om vissa antaganden som gjorts inte är helt korrekta.

Det har varit lättare att få fram uppgifter om arealen produktiv skogsmark i objekt som redan är skyddade än i de som saknar skydd. Uppgiften rörande arealen produktiv skogsmark med höga naturvärden i länet som *har* ett långsiktigt skydd är därför mer tillförlitlig än den som avser produktiv skogsmark med höga naturvärden *utan* skydd.

Saffranstickan (Aurantioporus croceus) växer på stammar och stambaser eller i stamhåligheter av levande eller döda gamla ekar. Arten är rödlistad och har förts till hotkategori 2, sårbar. Detta exemplar växer på en grov ek i ädellövsskog vid Kristineholm, Norrtälje kommun. Kristineholmsområdet beskrivs på sidan 20. Foto: Kristoffer Stighäll.

